

ERFGOED OP DE KAART

Integrale Erfgoednota Cultuurhistorie, Monumenten en Archeologie

Gemeente Noordwijk

BIJLAGEN

BIJLAGE 8

Archeologie

Inhoudsopgave

1 Inleiding

- 1.1 Verdrag van Malta
- 1.2 Herziening Monumentenwet
- 1.3 Doelstellingen archeologiebeleid
- 1.4 Bescherming van het bodemarchief
- 1.5 Leeswijzer

2 Archeologie, ruimtelijke plannen en vergunningen

- 2.1 Wet Archeologische Monumentenzorg en procedures ruimtelijke ordening
- 2.2 Archeologische Beleidskaart Noordwijk
- 2.3 Archeologisch waardevolle gebieden
- 2.4 Archeologisch beslisproces voor ruimtelijke plannen
- 2.5 Verantwoording archeologische zorgplicht in het bestemmingsplan
- 2.6 Vergunningen en ontheffing
- 2.7 Verantwoording archeologische zorgplicht bij ontheffingen en projectbesluit
- 2.8 Verantwoording archeologische zorgplicht bij bouw- en aanlegvergunningen
- 2.9 Communicatiebeleid ruimtelijke plannen
- 2.10 Projectkosten archeologisch onderzoek

3 Archeologische monumentenzorg

- 3.1 Gemeente als bevoegde overheid voor archeologie
- 3.2 Bevoegdheid tot betreden van terreinen bij archeologisch onderzoek
- 3.3 Toezicht en kwaliteitsborging van archeologisch onderzoek
- 3.4 Archeologisch onderzoek

Deze Nota sluit aan bij de Archeologische Waarde- Verwachting en Beleidskaart Noordwijk

1. Inleiding

De gemeente Noordwijk zet in de voorliggende notitie uiteen hoe de gemeente omgaat met de archeologische zorgplicht in het ruimtelijk beleid. Geformuleerd vanuit de overtuiging dat de lokale overheid het publieke belang van het kwetsbare en waardevolle archeologische erfgoed dient te behartigen. Dit beleid is een uitvloeisel van het in 1992 door Nederland mede ondertekende Verdrag van Malta, waarvan de uitgangspunten in september 2007 in de nationale wetgeving van kracht zijn geworden.

1.1 Verdrag van Malta

De afgelopen decennia is het besef gegroeid dat als gevolg van de bodemverstorende ingrepen het bodemarchief uitgeput kan raken. In Nederland is meer dan de helft van de archeologische resten vooral in de 20ste eeuw ongezien verloren gegaan. Een zorgvuldige omgang met het bodemarchief is daarom in het Europese Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, ook wel Conventie van Valletta of Verdrag van Malta genoemd, tot stand gekomen. Het voornaamste doel van dit verdrag is behoud van archeologische resten in de bodem. Waar behoud niet mogelijk blijkt, moet de informatie uit het bodemarchief vóór de vernietiging ervan worden gedocumenteerd door middel van archeologisch onderzoek. Een ander belangrijk punt van het Verdrag van Malta is het principe dat de veroorzaker, de initiatiefnemer van bodemverstorende activiteiten waarbij het bodemarchief vernietigd wordt, de kosten van archeologisch onderzoek moet betalen. Deze twee uitgangspunten kunnen volgens het verdrag het beste gestalte krijgen door de archeologische belangen tijdig en volwaardig in het ruimtelijke planproces op te nemen.

De uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn in de Nederlandse Monumentenwet en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg in september 2007 van kracht geworden. De wijzigingswet die geleid heeft tot de herziening van de Monumentenwet 1988 wordt aangehaald als Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMz). In de WAMz is het bestemmingsplan aangewezen als het meest geëigende instrument om het archeologisch erfgoed te beschermen en daarmee is de gemeente aangewezen als primair verantwoordelijk voor het behoud van het bodemarchief.

1.2 Herziening Monumentenwet

Omdat de herziene Monumentenwet 1988 gemeenten beleidsruimte biedt om, binnen de kaders van rijks- en provinciaal beleid, naar eigen behoefte financieel en beleidsmatig invulling te geven aan de archeologische monumentenzorg op gemeentelijk grondgebied, is het doel van deze notitie het ontwikkelen en concretiseren van een eigen gemeentelijk archeologiebeleid.

De intentie van het archeologiebeleid is om op een werkbare, kenbare en doelmatige manier zorg te dragen voor het bodemarchief. Daarom hanteert het gemeentebestuur in de beleidsnota Archeologie in Noordwijk en op bijbehorende Archeologische Beleidskaart ontheffingsgrenzen, die aangeven wanneer ruimtelijke plannen zijn vrijgesteld van de archeologische onderzoeksplicht. Het uitgangspunt bij het bepalen van de ontheffingsgrenzen is om een maatschappelijk aanvaardbare balans aan te brengen tussen de ruimtelijke ordening en het zorgvuldig beheer van het bodemarchief.

Vanwege de nieuwe wetgeving zal in de gemeente in de (nabije) toekomst steeds meer archeologisch onderzoek gedaan worden naar het bodemarchief. De resultaten ervan kunnen benut worden als bron van inspiratie voor het ontwerp en de inrichting van de publieke ruimte. Door een verband te leggen tussen verleden en heden en tussen het ondergrondse en bovengrondse erfgoed, kan worden bewerkstelligd dat die ruimte van het begin af aan een eigen identiteit wordt meegegeven. De resultaten van archeologisch onderzoek kunnen dus op een positieve manier bijdragen aan de verhoging van de kwaliteit van de dagelijkse leefomgeving. De gemeente heeft daarom het voornemen om het archeologisch verleden als inspiratiebron te benutten bij grote ruimtelijke inrichtingsprojecten indien uit het betreffende gebied archeologische gegevens bekend zijn.

1.3 Doelstellingen archeologiebeleid

Met de inwerkingtreding van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) heeft de gemeente er vanaf 1 september 2007 een aantal verplichtingen bij gekregen met betrekking tot de zorg voor het archeologisch erfgoed, een duidelijke financiering van het onderzoek, de verzameling en verspreiding van wetenschappelijk onderzoek en de bewustmaking van het publiek.

Op grond van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg moet de gemeente Noordwijk verantwoordelijkheid nemen voor het behoud van het eigen bodemarchief. Uitgangspunten van het nieuwe archeologiebeleid zijn vastgelegd in de Integrale Erfgoednota Noordwijk.

Voor het archeologiebeleid zijn de volgende doelen geformuleerd:

1. De gemeente Noordwijk streeft in het kader van haar wettelijke taakstelling als bevoegd gezag in deze, naar bescherming van het bodemarchief middels het mee laten wegen van archeologische waarden in ruimtelijke planprocedures, in het bijzonder de bestemmingsplannen, en bij vergunningverlening voor bouwplannen. Hierbij staat behoud in situ (ter plaatse) voorop. Als vernietiging van archeologische waarden niet voorkomen kan worden, worden deze veilig gesteld door middel van archeologisch veldonderzoek en uitwerking (behoud ex situ). De initiatiefnemer van het project dat tot bodemverstorende activiteiten leidt (de verstoorder) is verantwoordelijk voor de kosten van archeologisch onderzoek.

2. De gemeente Noordwijk streeft, als behoud in situ niet mogelijk is, naar kennisvergroting van het Noordwijks bodemarchief. Het wordt als een belangrijk onderdeel van een goede kwaliteit van archeologische monumentenzorg gezien en noodzakelijk geacht om het beleid een kader te geven en te sturen.
3. De gemeente Noordwijk behartigt het publiek belang van het kwetsbare en waardevolle bodemarchief en kent daarom in het archeologiebeleid een belangrijke rol toe aan publieksinformatie, publiekseducatie en publieksparticipatie in de ruimste zin van het woord. Zij ziet deze aspecten als belangrijke voorwaarden voor het welslagen van het archeologiebeleid.

1.4 Bescherming van het bodemarchief

Beleidsbeslissingen "Bescherming van het bodemarchief" in ruimtelijke planprocedures:

1. Bij processen die plaatsvinden in het kader van de ruimtelijke ordening worden de archeologische belangen volwaardig meegewogen om behoud in situ na te streven.
2. Op de Archeologische Beleidskaart Noordwijk wordt per archeologisch waardevol gebied in de gemeente een regime aangegeven, dat vaststelt bij welke planomvang rekening gehouden moet worden met archeologische waarden en welke eisen daaraan worden gesteld. De archeologische beleidskaart wordt vertaald in de nieuwe bestemmingsplannen en gehanteerd bij de vergunningverlening.
3. Voor de archeologisch waardevolle gebieden wordt in de planregels van nieuwe bestemmingsplannen opgenomen dat aan reguliere bouw- en aanlegvergunningen archeologische voorschriften kunnen worden verbonden. Daarvoor worden de planregels bij de integrale erfgoednota Noordwijk 2011 gebruikt.
4. Er wordt een Erfgoedverordening Noordwijk 2011 vastgesteld. Daarin wordt de mogelijkheid opgenomen om gemeentelijke archeologische monumenten aan te wijzen en wordt een goedkeuringsvereiste opgenomen voor Programma's van Eisen en Plannen van Aanpak voor archeologisch veldonderzoek.
5. Initiatiefnemers van ruimtelijke plannen en bouwplannen met bodemversturende activiteiten (verstoorder) dienen, conform het veroorzakerprincipe, de kosten voor archeologisch (voor)onderzoek te dragen. Als de kosten excessief zijn is de gemeente medeverantwoordelijk voor de kosten. Kosten voor archeologisch onderzoek ten gevolge van bodemversturende projecten, waarbij de gemeente initiatiefnemer is, komen ten laste van betreffende projectbegroting.
6. De kwaliteit van archeologisch onderzoek wordt gewaarborgd door de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.
7. De gemeente hecht na onderzoek grote waarde aan de kwaliteit van het behoud ex situ.
8. De gemeente heeft niet de intentie om archeologisch veldonderzoek binnen de gemeentegrenzen zelf in eigen beheer uit te voeren.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de (juridische) beleidsinstrumenten toegelicht, die de gemeente ter beschikking staan op grond waarvan de gemeente een verantwoorde archeologische monumentenzorg (AMZ) kan ontwikkelen. Het bestemmingsplan vormt daarbij het belangrijkste instrument en zal uitvoerig onder de aandacht worden gebracht.

In hoofdstuk 3 wordt de archeologische onderzoekscyclus uiteen gezet. In deze cyclus is een aantal belangrijke beslis- en overlegmomenten te onderscheiden waarbij de gemeente als bevoegde overheid een belangrijke rol speelt. Tevens wordt naar voren gebracht hoe de AMZ in de gemeentelijke praktijk vorm moet krijgen.

In de bijlage worden de verschillende archeologiegebieden die op de Beleidskaart Archeologie staan aangegeven inhoudelijk beschreven. Deze beschrijvingen vormen belangrijke bouwstenen voor het gemeentelijk archeologiebeleid. De Beleidskaart Archeologie Noordwijk is een apart, digitaal document. Dit document is ook in hard copy aanwezig.

2. Archeologie, ruimtelijke plannen en vergunningen

2.1 Wet Archeologische Monumentenzorg en procedures ruimtelijke ordening

Met de inwerkingtreding van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) is de Monumentenwet zodanig gewijzigd dat de gemeente vanaf 1 september 2007 primair verantwoordelijk is voor de bescherming van archeologische waarden in de bodem. Uitgangspunten van het nieuwe beleid zijn de vroegtijdige integratie van archeologische waarden in de procedures van ruimtelijke ordening en het principe dat initiatiefnemers van projecten waarbij archeologische waarden worden aangetast verantwoordelijk zijn voor de kosten van noodzakelijk archeologisch onderzoek.

Particulieren, bedrijven of andere initiatiefnemers kunnen aan de gemeente voor een concreet ruimtelijk project en/of bouwplan verzoeken om af te wijken van het geldende bestemmingsplan, middels het nemen van een projectbesluit of het verlenen van een ontheffing. Hiernaast kan de gemeente ambtshalve dan wel op een verzoek een bestemmingsplan maken. Bij al deze ruimtelijke procedures kan de Wet op de Archeologische Monumentenzorg een rol spelen, omdat ruimtelijke ontwikkeling vaak gepaard gaat met bodemverstorende activiteiten. Hetzelfde geldt als de gemeente voor een concreet plan een bouwvergunning of een aanlegvergunning verleent.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op wanneer het doen van archeologisch onderzoek in het kader van een ontheffing, projectbesluit, bestemmingsplan, bouwvergunning en aanlegvergunning noodzakelijk is en wat de consequenties zijn indien uit het onderzoek blijkt dat archeologische waarden op de desbetreffende locatie aanwezig zijn. Bij het bepalen of archeologisch onderzoek noodzakelijk is, speelt de Archeologische Beleidskaart Noordwijk een centrale rol.

2.2 Archeologische Beleidskaart Noordwijk

Verantwoord beheer van het eigen bodemarchief begint met het inzichtelijk maken waar, wanneer en hoe met het bodemarchief rekening dient te worden gehouden. De Wamz bepaalt dat de gemeente in de voorbereidingsfase van een bestemmingsplan een inventarisatie naar (verwachte) archeologische waarden uit laat voeren. In het bestemmingsplan stelt de gemeente vervolgens voorwaarden aan het uitvoeren van bodemverstorende activiteiten voor die gebieden waarvan in de inventarisatie is vastgesteld dat ze (potentieel) archeologisch waardevol zijn.

Verder bepaalt artikel 41a van de Monumentenwet dat projecten kleiner dan 100 m² vrijgesteld zijn van de verplichting een archeologisch rapport te overleggen. De gemeenteraad kan een hiervan afwijkende oppervlakte vaststellen. Van deze bevoegdheid wenst de gemeente Noordwijk gebruik te maken door een differentiatie binnen het Noordwijkse grondgebied aan te brengen.

Om de kwaliteit en omvang van het bodemarchief inzichtelijk te maken en de archeologische belangenafweging in het ruimtelijk ordeningsproces zo werkbaar mogelijk te houden heeft de gemeente een Archeologische Beleidskaart Noordwijk opgesteld. Met deze kaart geeft het gemeentebestuur aan in welke gebieden grondverstorende activiteiten van een bepaalde omvang vergunningplichtig zijn. De beleidskaart is als onderlegger voor het opstellen en herzien van bestemmingsplannen opgesteld. Zij dient tevens als onderlegger voor de besluitvorming inzake de vergunningverlening.

In praktisch opzicht vraagt de herziene Monumentenwet 1988 van gemeenten in de voorbereidingsfase van een nieuw bestemmingsplan inventariserend archeologisch onderzoek te laten uitvoeren en aan te geven welke conclusies de gemeente daaraan verbindt (artikel 38a, eerste lid). Een dergelijk onderzoek is in het kader van deze notitie uitgevoerd. Op basis daarvan is een voor de gemeente vlakdekkende Archeologische Beleidskaart gemaakt, die de archeologische onderlegger vormt bij het opstellen van bestemmingsplannen.

Bij de totstandkoming van de Archeologische Beleidskaart is rekening gehouden met het feit dat niet voor iedere ruimtelijke ontwikkeling een archeologisch onderzoek verplicht kan worden gesteld. Het belasten van iedere kleine ruimtelijke ontwikkeling met archeologisch onderzoek zal vooral als last worden ervaren wat ten koste zal gaan van het maatschappelijk draagvlak. De gemeente heeft daarom voor alle archeologiegebieden een ondergrens voor archeologisch onderzoek op de beleidskaart aangegeven. De gebieden komen niet overeen met de bestemmingsgebieden, want de archeologiegebieden zijn bepaald aan de hand van archeologische gegevens en oude kaarten. Voor de gebieden gelden verschillende regels; soms moet al bij kleine plangebieden rekening worden gehouden met archeologie en soms pas bij heel grote plangebieden.

Bij de vaststelling van ontheffingsgrenzen is getracht een verantwoorde balans te vinden tussen enerzijds de belangen van de archeologische monumentenzorg en anderzijds de maatschappelijke en organisatorische uitvoerbaarheid van archeologisch onderzoek. Aangezien de archeologische beleidskaart hét basisinstrument vormt voor het gemeentelijk archeologiebeleid, zal de gemeente deze kaart en de toelichting daarop actualiseren indien daartoe op grond van archeologisch onderzoek aanleiding bestaat.

2.3 Archeologisch beslisproces voor ruimtelijke plannen

De gemeente Noordwijk kent vier categorieën waar zij verschillende regimes voor heeft bepaald.

Deze zijn:

- Archeologisch beleidsadviesgebied 1 (Archeologische terreinen en dorpskernen).
- Archeologisch beleidsadviesgebied 2 (Gebieden met een hoge archeologische verwachting).
- Archeologisch beleidsadviesgebied 3 (Gebieden met een middelhoge archeologische verwachting).
- Archeologisch beleidsadviesgebied 4 (Gebieden met een lage archeologische verwachting).

Archeologisch beleidsadviesgebied 1 (Archeologische terreinen en dorpskernen).

Voor archeologische terreinen is de archeologische waarde al vastgesteld. De aanwijzing als archeologisch terrein door de provincie heeft als doel deze terreinen te behouden, d.w.z. het handhaven van archeologische waarden in situ. Ruimtelijke ontwikkeling binnen deze zones worden afgeraden. Is behoud in situ echter niet mogelijk, dan dient er altijd een zo zorgvuldig mogelijke omgang met de archeologische waarden in acht te worden genomen. Hierbij dient de provincie betrokken te worden.

Dit principe van zorgvuldige omgang met archeologische waarden is tevens geldig voor de dorpskernen binnen de gemeente. Voor deze kernen is het zeker dat er archeologische waarden aanwezig zijn vanaf tenminste de Late Middeleeuwen. Op basis van dit gegeven heeft de gemeente besloten de betreffende gebieden onder dezelfde beleidsadviescategorie te laten vallen als de archeologische terreinen.

Daardoor geldt voor beide typen archeologische gebieden altijd een onderzoeksplicht vanaf de kleinst mogelijke verstoring met een diepte van 50 cm.

Archeologisch beleidsadviesgebied 2 (Gebieden met een hoge archeologische verwachting).

Voor de gebieden met een hoge archeologische verwachting geldt, dat op basis van de geologische en bodemkundige opbouw en eventueel aangetroffen archeologische vondsten en sporen, een hoge kans is op het aantreffen van archeologische vondsten of sporen. Om het archeologisch bodemarchief van deze gebieden gedegen te beheren, is vanaf een bodemverstoring met een minimum oppervlakte van 100 m² en een diepte van 50 cm een archeologisch onderzoek vereist.

Archeologisch beleidsadviesgebied 3 (Gebieden met een middelhoge archeologische verwachting).

Deze gebieden hebben, op basis van de geologische en bodemkundige opbouw evenals door eventueel aangetroffen archeologische vondsten en sporen, een middelhoge kans ten aanzien van het aantreffen van archeologische vondsten of sporen. Vanwege dit aspect is het gerechtvaardigd om voor de gebieden met een middelhoge archeologische verwachting een ruimere norm te hanteren dan voor de gebieden met een hoge archeologische verwachting. Immers de archeologische potentie van deze gebieden staat niet vast en bovendien is de kans

dat bij een kleinschalige bodemingreep een archeologische waarde wordt verstoord, gezien de verwachte geringere dichtheid van archeologische waarden, kleiner.

Om het archeologisch bodemarchief van deze gebieden gedegen te beheren, is vanaf een bodemverstoring met een minimum oppervlakte van 500 m² en een diepte van 50 cm is een archeologisch onderzoek vereist.

Archeologisch beleidsadviesgebied 4 (Gebieden met een lage archeologische verwachting).

Het gaat hierbij om gebieden waar op archeologische en landschappelijke gronden de kans op het aantreffen van behoudenswaardige archeologische vondsten of sporen klein wordt geacht. Hieronder vallen ook locaties waar de bodem zodanig verstoord is, dat eventuele archeologische resten als verloren beschouwd mogen worden. Voor een gedegen beheer van het archeologisch bodemarchief van deze gebieden, is archeologisch onderzoek verplicht bij bodemverstoringen met een opp. van meer dan 50.000 m² en een diepte van meer dan 50 cm.

2.4 Archeologiewaarden

In de gemeente Noordwijk zijn archeologische waarden aangetoond. Op een aantal plaatsen is bij nieuwe ontwikkelingen, vooral als deze grootschalig zijn, verkennend archeologisch onderzoek vereist. De gemeente voert dan ook een beleid dat in eerste instantie gericht is op behoud van waardevolle elementen en structuren. Voor het grondgebied van de gemeente wordt een beleid gevoerd waarbij de omvang van de bodemverstoringen bepalend is. Dit betekent dat slechts bij werkzaamheden die een bepaalde maat te boven gaan rekening hoeft te worden gehouden met archeologische waarden. Daarbij wordt een indeling gehanteerd voor verschillende categorieën "Archeologisch waardevol gebied", elk met eigen criteria van ontheffing. Beneden de in de criteria genoemde omvang hoeft met archeologische waarden geen rekening te worden gehouden.

Voor vier gebieden is aangegeven hoe er met het gebied moet worden omgegaan. Deze verdeling in gebieden is gemaakt op basis van de bekende archeologische waarden, de kennis van de geschiedenis en de eventuele recente bodemverstoringen. Gezamenlijk leiden deze gegevens tot een verwachting met betrekking tot het aantreffen van archeologische sporen in de bodem. Deze verwachting is op basis van ervaring omgezet naar regels met bijbehorende criteria. Indien een bouwplan kleiner is dan de voor het gebied aangegeven criteria, is geen afweging van het archeologisch belang noodzakelijk.

Afweging per plangebied of archeologisch onderzoek nodig is

Indien zich een concreet ruimtelijk plan met bodemingrepen voordoet, wordt het plan getoetst aan de Archeologische Beleidskaart Noordwijk en de archeologisch waardevolle gebieden op deze beleidskaart. De gebieden van de eerste, tweede, derde en vierde categorie zijn aangegeven op de Archeologische Beleidskaart Noordwijk. Op de Archeologische Beleidskaart zijn de onderscheiden gebieden (met overeenkomstige waardering) aangegeven.

Archeologisch onderzoek is niet nodig in plangebieden die worden gerekend tot:

Het is verboden om in een archeologisch monument, bedoeld in artikel 1, onder a, sub 2 of een archeologisch verwachtingsgebied, bedoeld in artikel 1, onder h, de bodem dieper dan 50 cm onder de oppervlakte te verstoren.

2. Het verbod in lid 1 is niet van toepassing indien;
  - a. het een verstoring betreft van een archeologisch monument of archeologisch verwachtingsgebied als aangegeven op de archeologische beleidskaart van Noordwijk (met inachtneming van de provinciale Archeologische Waarden), waarbij verstoring plaatsvindt in:
    - Archeologisch beleidsadviesgebied 1 (Archeologische terreinen en dorpskernen) en de verstoring minder diep is dan 50 cm.
    - Archeologisch beleidsadviesgebied 2 (Gebieden met een hoge archeologische verwachting) en het te verstoren gebied kleiner is dan 100 m².
    - Archeologisch beleidsadviesgebied 3 (Gebieden een middelhoge archeologische verwachting) en het te verstoren gebied kleiner is dan 500 m².
    - Archeologisch beleidsadviesgebied 4 (Gebieden met een lage archeologische verwachting) en het te verstoren gebied kleiner is dan 50.000 m².
  - b. in het geldend bestemmingsplan bepalingen zijn opgenomen omtrent archeologische monumentenzorg.

Voor deze plangebieden geldt:

- Dat de vergunning of ontheffing kan worden verleend, de conclusie is dat gelet op de categorie en de beperkte planomvang er geen rekening gehouden hoeft te worden met archeologie, er is dus geen archeologisch onderzoek nodig.
- Dat voor bestemmingsplan of ander ruimtelijk plan de conclusie is dat gelet op de categorie en de beperkte planomvang geen rekening hoeft te worden gehouden met archeologie, er is dus geen archeologisch onderzoek nodig.

Indien het plangebied **groter en dieper** is dan in de beleidsgebieden wordt aangegeven (zie ook de beleidskaart), is archeologisch (vervolg)onderzoek nodig.

2.5 Het Archeologisch onderzoeksproces in het kort

Het archeologisch onderzoek bestaat uit verschillende fases. Hieronder worden deze kort beschreven. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

Quick scan en bureauonderzoek

Na een eventuele quick scan wordt gewoonlijk een bureauonderzoek gedaan. Dit betekent dat het gebied archeologisch in kaart wordt gebracht door verschillende bronnen te raadplegen, zoals oude kaarten, bodem- en hoogtekarten en bronnen die een aanwijzing geven ten aanzien van bekende en te verwachten archeologische resten. Zoals de naam al aangeeft gaat het daarbij niet om veldwerk, maar bij kleine projecten wordt een bureauonderzoek soms gecombineerd met booronderzoek.

Inventariserend veldonderzoek

Na het bureauonderzoek kunnen de volgende soorten archeologisch onderzoek na elkaar volgen: verkennend onderzoek in de vorm van booronderzoek, verkennend onderzoek in de vorm van proefsleuvenonderzoek en een opgraving

Na het booronderzoek en na het proefsleuvenonderzoek kan worden besloten geen aanvullend onderzoek te doen, omdat er geen behoudswaardige resten zijn aangetroffen. De gemeente bepaalt dat als bevoegd gezag.

Indien geen verder archeologisch onderzoek nodig is kan de vergunning of ontheffing worden verleend en in de toelichting van het bestemmingsplan of ander ruimtelijk plan worden opgenomen dat geen rekening hoeft te worden gehouden met archeologie.

Na het bureauonderzoek en/of het inventariserend veldonderzoek neemt de gemeente als bevoegde overheid een zogenoemd selectiebesluit op basis van het advies dat in de onderzoeksrapporten verwoord staat. Het besluit betreft dan al dan niet vervolgonderzoek uit te laten voeren.

Opgraving

Als de gemeente besluit dat een vindplaats behoudswaardig is wordt dat behoud nagestreefd. Indien door andere belangen het ruimtelijk plan niet kan worden aangepast aan de ligging van de vindplaats en deze dus vernietigd gaat worden, besluit de gemeente de vindplaats op te laten graven. Alle gegevens over de vindplaats worden zorgvuldig verzameld, geregistreerd en voor zover van belang bewaard in het Provinciaal depot voor bodemvondsten.

Fysiek beschermen

De uitzonderlijke situatie kan zich voordoen dat de gemeente besluit dat de archeologische resten behoudswaardig zijn (een zogenoemd 'positief selectiebesluit') en dat deze niet mogen worden opgegraven dan zijn er verschillende mogelijkheden:

- De aanwezige archeologische waarden zijn zodanig van belang dat het plan niet gerealiseerd kan worden. Dan wordt geen vergunning of ontheffing verleend. Het bestemmingsplan of ander ruimtelijk plan wordt daaraan aangepast.
- Archeologische waarden blijven in bodem behouden, het terrein kan dan worden aangewezen als beschermd gemeentelijk of rijksmonument.

2.6 Verantwoording archeologische zorgplicht in het bestemmingsplan

De Monumentenwet 1988 vraagt van gemeenten bij het vaststellen of herzien van een bestemmingsplan rekening te houden met eventueel aanwezige archeologische resten. De Monumentenwet 1988 beoogt daarmee alle (op)nieuw vast te stellen bestemmingsplannen zodanig te laten opstellen dat daarin en bij de voorbereidingsfase daarvan, het archeologisch belang een volwaardige plaats krijgt.

De gemeente heeft in het kader van deze notitie een globale inventarisatie van archeologische waarden laten uitvoeren en zal de resultaten daarvan doorvertalen in toekomstige bestemmingsplannen. Op het moment dat vanwege concrete projecten bouw- en aanlegvergunningen worden aangevraagd, zal de aanvrager de archeologische waarde ter plaatse van het plangebied nader moeten laten vaststellen.

Archeologie als dubbelbestemming

In (nieuwe) bestemmingsplannen worden regels voor archeologie opgenomen. De keuze van de dubbelbestemming "Waarde - archeologie" wordt bepaald door de ligging van het bestemmingsplangebied in één of meer gebieden met de behandeling zoals aangegeven op de Archeologische Beleidskaart Noordwijk.

Consoliderende versus ontwikkelingsgerichte bestemmingsplannen

Bij het opstellen of wijzigen van consoliderende bestemmingsplannen zal een directe doorvertaling van de Archeologische Beleidskaart doorgaans voldoende zijn. Bij dergelijke plannen wordt het bodemarchief in beginsel niet verstoord omdat de bestaande toestand immers wordt vastgelegd.

Bij een ontwikkelingsgericht bestemmingsplan daarentegen worden ruimtelijke ontwikkelingen, zoals een nieuwbouwplan of herstructurering, mogelijk gemaakt. Aandacht voor archeologische waarden dan wel verwachtingen door middel van aanvullend archeologisch vooronderzoek is hier in een zo vroeg mogelijk stadium van belang. Daarbij worden gedetailleerde onderzoeksgegevens over de ontwikkelingslocatie(s) verzameld die kunnen leiden tot aanpassing van de begrenzing en ontheffingsgrens van het betreffende archeologiegebied op de Archeologische Beleidskaart. Eventuele aanpassingen aan de beleidskaart op grond van aanvullend onderzoek zullen vanzelfsprekend in de planregels en verbeelding van het nieuwe bestemmingsplan worden meegenomen.

Planologische bescherming

De gefaseerde totstandkoming van bestemmingsplannen heeft het voordeel dat na uitvoering van iedere onderzoeksstap aangetroffen archeologische resten door een vroegtijdige planaanpassing kunnen worden ontzien. Verdere onderzoeksstappen voor die veiliggestelde waarden zijn dan vanzelfsprekend niet meer nodig. Indien planaanpassing niet mogelijk is, volgt een opgraving dan wel begeleiding van de activiteiten die leiden tot verstoring van het bodemarchief. De hierboven uiteengezette beslis- en overlegmomenten in het kader van het archeologisch onderzoekstraject zijn in principe hetzelfde. Indien de gemeente bij de voorbereiding van een bestemmingsplan kosten moet maken ten behoeve van archeologisch (voor)onderzoek, zal zij die kosten verhalen in het kader van de grondexploitatie.

Opgegraven of niet-behoudwaardige vindplaatsen worden niet op de verbeelding van het bestemmingsplan aangeduid. Dat geldt ook voor terreindelen die op grond van een bureauonderzoek, verkennend en/of karterend onderzoek archeologisch niet of onvoldoende waardevol zijn bevonden. Voor het overige gebied van het bestemmingsplan wordt de Archeologische Beleidskaart als onderlegger voor de verbeelding gebruikt. Daarnaast worden archeologische regels ten aanzien van de afgifte van bouw- en aanlegvergunningen in het bestemmingsplan opgenomen. Is het nieuwe bestemmingsplan eenmaal vastgesteld, dan wordt bij de vergunningprocedure bovenstaand beslisproces (zie 2.4) doorlopen.

Voor archeologische monumenten aangewezen door Rijk, Provincie of de gemeente zelf, geldt dat bij de vaststelling van een nieuw bestemmingsplan geen regeling hoeft te worden opgenomen die voorziet in de bescherming van deze monumenten. Deze bescherming is immers al geregeld door, respectievelijk, de Monumentenwet 1988, de provinciale of de gemeentelijke monumentenverordening.

2.7 Vergunningen en ontheffingen

Aanvragen voor vergunningen en ontheffingen moeten worden getoetst aan de regels van het betreffende bestemmingsplan of, indien van toepassing, de archeologieverordening. De aanvrager (initiatiefnemer van bodemversturende activiteiten) kan worden verplicht een rapport te overleggen, waarin de archeologische waarde van het terrein dat zal worden verstoord in voldoende mate is vastgesteld. Het doel van een dergelijk te overleggen rapport bestaat er uit dat de archeologische waarden die bij de bodemingrepen van de concrete locatie in het geding kunnen zijn, bekend worden bij de gemeente. De aanvrager zal met andere woorden archeologisch vooronderzoek (bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek) moeten laten uitvoeren. Indien uit dat vooronderzoek blijkt dat er geen belangrijke archeologische waarden aanwezig zijn of de kans op aanwezigheid van die waarden relatief klein is, dan kan de vergunning of ontheffing, in ieder geval vanuit archeologisch oogpunt, zonder meer worden verleend.

Indien uit het vooronderzoek naar voren komt dat de bodem belangwekkende resten bevat, dan zal de gemeente de vergunning verlenen onder de voorwaarde dat de aanvrager de archeologische resten laat opgraven of dat het plan zodanig wordt aangepast dat deze in de bodem behouden blijven. In iedere fase van het vooronderzoek kan de vergunning of ontheffing dus worden verleend, mits de archeologische waarde van het terrein in de betreffende fase voldoende is vastgesteld. In onderstaand stappenplan wordt dat uiteen gezet. De gemeente kan gebruikmaken van dit stappenplan wanneer archeologie en rol speelt in ruimtelijke ontwikkelingen.

2.8 Verantwoording archeologische zorgplicht bij ontheffingen en projectbesluit

Het is voor de gemeente op grond van de Monumentenwet 1988 mogelijk om de initiatiefnemer van het project/plan die verzoekt om een ontheffing dan wel projectbesluit te verplichten een

rapport over de archeologische waarden van het terrein te overleggen. Hiernaast heeft de gemeente op grond van voornoemde wet de mogelijkheid om aan de ontheffing dan wel het projectbesluit de volgende voorwaarden verbinden:

- de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden;
- de verplichting tot het doen van opgravingen; of
- de verplichting de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg.

Het bovenstaande geldt voor alle ontheffingen die in de Wet ruimtelijke ordening zijn opgenomen.

2.9 Verantwoording archeologische zorgplicht bij bouw- en aanlegvergunningen

Procedure indieningvereisten aanvraag bouwvergunning

Indien het bestemmingsplan een onderzoeksrapport voorschrijft, dan dient de aanvrager van een bouwvergunning bij de aanvraag een dergelijk rapport mee te leveren. Indien het rapport niet voldoet aan de inhoudelijke voorschriften die hiervoor gelden, dan kan de gemeente, binnen een bepaalde termijn om aanvullende gegevens vragen. De aanvrager heeft vervolgens tot het einde van de gestelde termijn de tijd om de aanvullende gegevens aan te leveren. Doet de aanvrager dit niet of is de aanvulling onvoldoende, dan kan de gemeente besluiten de aanvraag verder buiten behandeling te laten.

Aanlegvergunning

Ter bescherming van de (verwachte) archeologische waarden in het gebied met de dubbelbestemming "Waarde - archeologie" kan in de regels bij deze bestemming een aanlegvergunningvereiste worden opgenomen voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden die schadelijk kunnen zijn voor de (verwachte) archeologische waarden. Voorbeelden daarvan zijn: egaliseren; ophogen of afgraven van grond; rooien of vellen van houtopstanden; aanleg van wegen; ingraven van leidingen; bebossen van gronden; graven, verbreden of dempen van greppels of sloten; wijzigen van het grondwaterpeil; aanbrengen van natuurvriendelijke oevers; uitgraven van poelen en vijvers; bouwrijp maken van een gebied; scheuren van grasland; diepploegen; diepwoelen; aanleggen en intensiveren van drainage.

Wanneer voor een bepaalde activiteit nooit een aanlegvergunning kan worden verleend (omdat dan een te ernstige aantasting plaats vindt van de te beschermen belangen) kan een gebruiksverbod worden opgenomen.

WABO omgevingsvergunning

In het kader van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (WABO) kunnen burgers en bedrijven vanaf 1 oktober 2010 voor alle bouw- en/of grondwerkactiviteiten volstaan met het

aanvragen van één omgevingsvergunning, in tegenstelling tot de situatie waarin meerdere vergunningen noodzakelijk waren. Bij de voorbereiding van de invoering van de één-loket-functie geeft de gemeente de aanvraagprocedure voor de omgevingsvergunning zodanig vorm dat voorwaarden kunnen worden gesteld met betrekking tot de bescherming van archeologisch waardevolle terreinen die in het bestemmingsplan zijn vastgelegd.

2.10 Communicatiebeleid ruimtelijke plannen

De nieuwe archeologiewetgeving en de beleidsmatige vertaling ervan door de gemeente kan voor ruimtelijke planvorming en ingrepen grote financiële en/of organisatorische consequenties hebben. Niet alleen voor de gemeente zelf, maar ook voor grondeigenaren en -gebruikers, plannenmakers en initiatiefnemers van bodemingrepen. Het bestemmingsplan zal dan ook voor alle betrokkenen inzichtelijk maken waarom en wanneer archeologisch (voor)onderzoek noodzakelijk is. De onderzoeksplicht zal daarnaast gekoppeld worden aan een helder systeem van vergunningen en ruimtelijke procedures. De selectiebesluiten met betrekking tot archeologische vindplaatsen worden door de gemeente op een zorgvuldige, transparante, rechtvaardige en rechtmatige wijze tot stand gebracht. Dergelijke besluiten staan bovendien open voor beroep- en bezwaar.

2.11 Projectkosten archeologisch onderzoek

Het veroorzakerprincipe

Een belangrijk uitgangspunt van de gewijzigde Monumentenwet is het beschermen van archeologische waarden *in situ*. Het belang van een archeologische opgraving en wetenschappelijk onderzoek is hieraan ondergeschikt. Waar mogelijk moet bij beoogde ruimtelijke ontwikkelingen worden gezocht naar alternatieve locaties of naar aanpassingen in het ontwerp. Dit vereist op gemeentelijk niveau een nauwe afstemming tussen de beleidsterreinen cultuur(historie), milieu en ruimtelijke ordening. Van initiatiefnemers tot ruimtelijke ontwikkelingen wordt verlangd dat zij in een tijdig stadium aangeven hoe met eventuele bodemverstoring ingrepen wordt omgegaan. Bij MER-plichtige projecten geldt een onderzoeksplicht.

Een tweede uitgangspunt is, dat de veroorzaker van een niet-vermijdbare verstoring van het archeologisch erfgoed procedureel en financieel verplicht is een opgraving te laten verrichten. Deze opgraving, die op wetenschappelijk verantwoorde wijze moet worden verricht, omvat ook het beschrijven van de resultaten en het deponeren van de vondsten in een Depot voor Bodemvondsten. De kosten die hiermee gepaard gaan dienen te worden beschouwd als normaal ondernemersrisico en zullen niet op de (rijks)overheid afgewenteld kunnen worden (veroorzakersprincipe).

De financiële gevolgen kunnen onder omstandigheden echter onevenredig zijn. In dit (bijzondere) geval bestaat voor het bestuursorgaan dat de verplichting heeft opgelegd, aanleiding om de betrokkene financieel tegemoet te komen. Het kan echter ook voorkomen, dat

de kosten van een opgraving niet alleen onevenredig zijn voor de initiatiefnemer, maar ook voor het bestuursorgaan dat de opgraving noodzakelijk heeft beoordeeld en als verplichting heeft opgelegd. In die situatie kan er aanleiding zijn voor het Rijk om lagere overheden financieel tegemoet te komen door het verstrekken van een specifieke uitkering.

Projectkosten archeologisch onderzoek

In het kader van de planvoorbereiding kan het nodig zijn het archeologisch onderzoekstraject te doorlopen. De kosten voor archeologisch (voor)onderzoek dienen dan ook van meet af aan te worden meegenomen in de begroting van het betreffende project of besluit. Van de kosten van archeologisch onderzoek is geen eenduidige indicatie te geven omdat deze afhankelijk zijn van vele factoren. Zo is op voorhand niet duidelijk in hoeverre het onderzoekstraject moet worden doorlopen. Wel is duidelijk dat verkennend en karterend vooronderzoek relatief het goedkoopst is, waardestellend onderzoek duurder en een opgraving het duurst.

Ten minste moet met onderstaande kostenposten in de projectbegroting rekening worden gehouden: bureauonderzoek, behoud in de bodem door planaanpassingen, schrijven of toetsen van Programma's van Eisen, advisering/directievoering (onder meer bij het laten toetsen van archeologische rapporten), inventariserend veldonderzoek (verkennend, karterend en waarderend) en opgraving.

Grondexploitatie

In de "Grondexploitatiewet" worden kosten van archeologisch onderzoek op de zogenaamde 'kostensoortenlijst' gezet. Dit betekent dat deze kosten kunnen worden meegenomen in de exploitatie en dat kostenverhaal op ontwikkelaars mogelijk is. Deze kosten drukken dan op het bestemmingsplan- of projectgebied en worden volgens een bepaalde methodiek omgeslagen en in rekening gebracht. Genoemde wet is bedoeld als 'stok achter de deur'. Dit houdt in dat publiekrechtelijke kostenverhaal alleen nodig is als niet anderszins (via overeenkomst) is veilig gesteld dat kostenverhaal zal plaatsvinden.

Excessieve kosten van archeologisch onderzoek

Bij strikte toepassing van het veroorzakersprincipe kan de realisatie van een project in gevaar komen door de hoogte van de archeologiekosten. Bij grote projecten zullen de kosten voor archeologie naar verhouding niet snel worden ervaren als excessief. Kleinschalige initiatieven, in zowel ruimtelijke als economische zin, daarentegen zullen eerder leiden tot archeologiekosten die niet in verhouding staan tot de totale stichtingskosten. In een dergelijk situatie is in de Monumentenwet (art. 42) vastgelegd dat indien het niet redelijk is de kosten volledig ten laste komen van de veroorzaker de gemeente dan de archeologiekosten van de veroorzaker gedeeltelijk zal compenseren (nadeelcompensatie). De gemeente beschikt over de beleidsvrijheid zelf te bepalen wat voor de betreffende projectontwikkelaar een redelijke bijdrage is. In Nederland wordt vaak een percentage van 5% van de bouwsom voor archeologie

als redelijk beschouwd. Als de kosten dat percentage overstijgen kan een ontwikkelaar bij de gemeente een bijdrage vragen.

3 ARCHEOLOGISCHE MONUMENTENZORG

3.1 Gemeente als bevoegde overheid voor archeologie

In het Europese en landelijke archeologiebeleid staat behoud van archeologische resten voorop. Ook de gemeente is van mening dat de resten voor zover dat mogelijk is *in situ* bewaard moeten blijven. Daartoe is het noodzakelijk te weten waar die archeologische resten zich bevinden. De Archeologische Beleidskaart Noordwijk die bij deze notitie hoort, brengt de gebieden waar de kans groot is dat er zich resten bevinden, in kaart. Deze kennis maakt het mogelijk de ruimtelijke plannen af te stemmen op die resten en deze zo te behouden. Wanneer andere belangen zwaarder wegen dan de archeologische waarden, dan kan er voor gekozen worden om op de te ontwikkelen locatie een opgraving te doen verrichten.

De gemeente zal initiatiefnemers van bodemingrepen in bepaalde gevallen verplichten tot het doen van archeologisch (voor)onderzoek. Hoe dat werkt in de dagelijkse gemeentelijke praktijk komt in dit hoofdstuk aan de orde. Het belangrijkste aspect daarbij vormt het onderzoekstraject en welke beslissingen op welke momenten de gemeente daarbij neemt. Tevens wordt uiteengezet hoe een procedurele koppeling gemaakt wordt tussen het onderzoekstraject en de vergunningverlening. Verder wordt aandacht geschonken aan de beleidsvoornemens ten aanzien van behoud en beheer van archeologisch waardevolle terreinen.

De gemeente is niet alleen bevoegde overheid, maar in veel gevallen zelf initiatiefnemer van ruimtelijke ingrepen (bouw- en inrichtingsprojecten, infrastructuur, rioleringen en andere bodemverstorende activiteiten). In die gevallen is de gemeente zelf veroorzaker en zal zij- net als andere veroorzakers - archeologisch onderzoek uit laten voeren. De gemeentelijke archeologische uitvoeringsprojecten zullen in concurrentie worden aanbesteed. Voor wat betreft waardestellend onderzoek en opgravingen vindt aanbesteding plaats op basis van een toereikend archeologisch Programma van Eisen.

3.2 Bevoegdheid tot betreden van terreinen bij archeologisch onderzoek

Bij het uitvoeren van inventariserend veldonderzoek in een vroegtijdig stadium van het planproces is de medewerking van grondeigenaren en grondgebruikers van groot belang. Ondanks dat archeologische verkenningen meestal nauwelijks tot overlast leiden, wordt soms geen toestemming voor het betreden van terreinen gegeven. Om een dergelijke situatie te voorkomen, zal de gemeente op grond van de Monumentenwet 1988 de betredingstoestemming regelen.

3.3 Toezicht en kwaliteitsborging van archeologisch onderzoek

De kern van het geliberaliseerde archeologiebestel is dat het de initiatiefnemer van ruimtelijke ingrepen (zowel de gemeente als private opdrachtgevers) vrijstaat om voor de uitvoering van alle vormen van archeologisch onderzoek zelf een keuze te maken uit erkende aanbieders op de archeologische markt. De rijksoverheid is verantwoordelijk voor het toezicht op de uitvoering van de archeologische werkzaamheden die onder de opgravingsvergunning vallen. Dit toezicht is ondergebracht bij de afdeling archeologie van de Erfgoedinspectie.

Om de kwaliteit van het onderzoeks- en besluitvormingstraject in de archeologische monumentenzorg in het geliberaliseerde bestel te waarborgen heeft de rijksoverheid samen met de beroepsgroep van archeologen het handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) in het leven geroepen. In dit handboek staan de kwaliteitseisen die betrekking hebben op de vorm, informatieplicht, verslaglegging en deskundigheid van de uitvoerders van archeologisch onderzoek. In de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie worden niet zozeer inhoudelijke eisen gesteld, maar wordt omschreven welke handelingen ("processtappen") ten minste moeten worden uitgevoerd om van basiskwaliteit te kunnen spreken. De uitvoerder van archeologisch veldwerk is volgens het Besluit Archeologische Monumentenzorg verplicht zich te houden aan de KNA.

3.4 Archeologisch onderzoek

Archeologisch onderzoekstraject

De opbouw van het onderzoekstraject AMZ-cyclus- is zodanig dat wordt begonnen met de lichtste intensiteit van archeologisch onderzoek en dat de meer complexe en kostbare vormen van onderzoek later in het traject alleen worden toegepast op vindplaatsen die deze investeringen waard zijn. Het uitgangspunt daarbij is om een redelijke verhouding aan te brengen tussen inzet van middelen en de verwachte onderzoeksresultaten.

Niet alle stappen in het onderzoekstraject zijn destructief. Stappen 1,2,4 en 6 zijn non-destructief. Stappen 3 en 5 zijn licht destructief en stap 7 is destructief.

Voor alle stappen geldt dat de uitvoerder ervan zich dient te houden aan de specificaties die zijn vastgelegd in de protocollen en leidraden van de vigerende versie van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Een mogelijkheid is het archeologisch begeleiden van grondroeringen. Dit houdt in dat een archeoloog bij het bouwrijp maken, slopen of wat voor grondwerkzaamheden dan ook, eventueel aangetroffen archeologische resten documenteert. Het werk loopt daardoor geen vertraging op.

Voor Archeologische Begeleiding (AB) wordt uitsluitend in uitzonderlijke gevallen worden gekozen. Dit kan zijn als de verwachting dat er archeologische resten in de bodem zitten klein, maar toch aanwezig is of als door fysieke belemmeringen archeologisch onderzoek niet mogelijk is.

Programma van Eisen.

Het archeologische onderzoekstraject bestaat uit zeven stappen:

Iedere onderzoeksstap resulteert (behalve de Programma's van Eisen) in een archeologisch rapport dat wordt opgesteld door een daartoe bekwame archeoloog. Op grond van dat rapport beslist de gemeente of het onderzoekstraject al dan niet moet worden voortgezet. Indien mogelijk zal de gemeente beslissen dat verschillende stappen in één fase kunnen worden doorlopen en gerapporteerd of dat in voorkomende gevallen onderzoeksstappen kunnen worden overgeslagen. Het archeologisch onderzoekstraject vormt voor de gemeente dus tevens een besluitvormingstraject.

Archeologisch onderzoek in stappen

Op basis van het bureauonderzoek (ABO) wordt de gespecificeerde archeologische verwachting voor het betreffende plangebied opgesteld en kan worden aangegeven in welke mate de (mogelijk) aanwezige waarden door de planrealisatie schade zullen leiden. Op grond daarvan wordt in het rapport een advies voor eventuele vervolgstappen geformuleerd: verder archeologisch onderzoek of géén verder archeologisch onderzoek.

Het vervolgonderzoek zal in eerste instantie vrijwel altijd bestaan uit een Inventariserend veldonderzoek (IVO) en soms uit een opgraving. Het doel van een IVO is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde verwachting, dat gebaseerd is op het bureau onderzoek. De verkennende fase van het IVO heeft tot doel kansarme zones uit te sluiten en kansrijke zones van het plangebied te selecteren voor de volgende fase. In de praktijk wordt de verkennende fase regelmatig gecombineerd met een bureauonderzoek of wordt zelfs helemaal overgeslagen. Tijdens de kartering wordt het terrein systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische resten en/of sporen. Uit de verkennende en karterende fase kan blijken dat ter plaatse van het plangebied geen archeologische waarden aanwezig zijn. In dat geval besluit de gemeente vanzelfsprekend dat de ruimtelijke plannen vanuit archeologisch oogpunt zonder enige beperking doorgang kunnen vinden.

Indien tijdens het IVO een archeologische vindplaats wordt aangetroffen, dan richt de laatste fase van het IVO zich op de waardering van de betreffende vindplaats. Het vaststellen van de waarde van een vindplaats wordt uitgevoerd volgens het protocol "Waarderen" van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Een vindplaats wordt in eerste instantie op zijn fysieke kwaliteit beoordeeld. De toetsingscriteria daarvoor zijn gaafheid en conservering. Indien op een van de criteria 'hoog' wordt gescoord, wordt de vindplaats in principe behoudwaardig (behoud *in* of *ex situ*) geacht. Vervolgens wordt de vindplaats op zijn inhoudelijke kwaliteit beoordeeld aan de hand van de toetsingscriteria zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde. Het beoordelen van de inhoudelijke kwaliteit fungeert bij de waardering als een "vangnet". Dit vangnet heeft tot doel te voorkomen dat vindplaatsen die van beperkte fysieke kwaliteit zijn, maar inhoudelijk van groot belang, worden beoordeeld als niet behoudwaardig.

De waardering van een vindplaats leidt tot een selectieadvies. Het selectieadvies is een archeologisch inhoudelijk advies over de behoudwaardigheid van een vindplaats. Op basis van het selectieadvies neemt de gemeente een selectiebesluit.

Archeologische begeleiding

In het schema is archeologisch begeleiden als onderzoeksvorm niet opgenomen, omdat dit een uitzondering vormt. Soms kan door fysieke belemmeringen niet bepaald worden of in de bodem van een plangebied archeologische resten liggen. In dat geval kunnen de sloop- of bouwwerkzaamheden archeologisch begeleid worden. Een begeleiding in dit stadium wordt volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) gezien als een "waarderend vooronderzoek".

Indien tijdens de begeleiding archeologische waarden worden aangetroffen, dient de bevoegde overheid een selectiebesluit te nemen. Indien de begeleiding na dit besluit wordt voortgezet (positief selectiebesluit), dan heeft de begeleiding volgens de KNA hetzelfde doel als een

opgraving. Voor beide vormen van begeleiding is de gemeente verplicht een Programma van Eisen op te (laten) stellen.

Plan van Aanpak

Het Plan van Aanpak is een concrete planning van het veldwerk en een beschrijving van de wijze waarop het onderzoek wordt uitgevoerd. Het voldoet aan een Programma van Eisen indien aanwezig. Het Plan van Aanpak bevat een beredeneerde keuze van toe te passen methodiek(en). Daarnaast wordt het Plan van Aanpak in het veld gebruikt als handleiding voor het onderzoek. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie schrijft voor dat voor zowel een verkennend, karterend en waarderend onderzoek als een opgraving een Plan van Aanpak moet worden opgesteld. Het Plan van Aanpak wordt opgesteld door de uitvoerder van de onderzoeksopdracht. In tegenstelling tot het Programma van Eisen vereist de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie niet dat het Plan van Aanpak door de bevoegde overheid wordt goedgekeurd.

Programma van Eisen

Een proefsleuvenonderzoek of opgraving behoort volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) te worden uitgevoerd op basis van een Programma van Eisen. In het Programma van Eisen legt de gemeente de voorwaarden en eisen ten aanzien van de inhoudelijke vraagstelling (*wat* er moet worden onderzocht) en de praktische uitvoering (*hoe* het moet worden onderzocht) vast. Een Programma van Eisen is 1 jaar geldig en dient volgens de KNA opgesteld te worden door een seniorarcheoloog. De gemeente is in de meeste gevallen de bevoegde overheid (bij een archeologisch rijksmonument is dat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). De gemeente moet als bevoegde overheid instemmen met het evaluatieverslag en het eindrapport van het veldonderzoek.

Het Programma van Eisen heeft daarnaast een functie in het economische verkeer omdat op basis daarvan offertes voor de onderzoeksopdracht worden aangevraagd. Aangezien in het Programma van Eisen staat waaraan de onderzoeksopdracht moet voldoen, zijn de concurrerende offertes voor het uit te voeren onderzoek beter met elkaar te vergelijken.

De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie vereist dat het Programma van Eisen wordt goedgekeurd door de bevoegde overheid, terwijl zij volgens de Nederlandse regelgeving daartoe niet verplicht is. Om de kwaliteitseisen conform de KNA te waarborgen zal de gemeente eisen dat het Programma van Eisen ter goedkeuring aan haar wordt voorgelegd voordat met het proefsleuvenonderzoek of de opgraving wordt begonnen. De gemeente zal het Programma van Eisen daarbij laten toetsen door een seniorarcheoloog. De goedkeuringsvereiste zal door de gemeente bij verordening worden vastgelegd.

Selectiebesluit

In het selectiebesluit wordt door de bevoegde overheid gemotiveerd aangegeven welke gevolgen de onderzoeksresultaten hebben voor zowel de aangetroffen vindplaats als het voorgenomen plan. Bij een selectiebesluit wordt door het gemeentebestuur in eerste instantie gestreefd naar behoud in de bodem van een behoudwaardige vindplaats. Eventueel noodzakelijke beheersmaatregelen voor het optimale behoud ervan wordt bij dit streven in overweging genomen en zonedig in de planontwikkeling en -uitwerking meegenomen. Dat kan door bijvoorbeeld een bouwlocatie zodanig te situeren, dat de archeologische vindplaats niet wordt aangetast, of door zodanig te bouwen of aan te leggen, dat de archeologische overblijfselen zo ongeschonden mogelijk blijven. Indien behoud *in situ* naar het oordeel van de gemeente niet mogelijk is, zorgt zij ervoor dat het archeologisch vooronderzoek wordt voortgezet in de vorm van een opgraving. Het doel van opgraven is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden.

Een selectiebesluit kan echter ook negatief uitvallen, wat betekent dat de vindplaats naar het oordeel van de gemeente niet behoudwaardig is. Daarbij wordt besloten dat de aanwezige archeologische waarden ongedocumenteerd verloren mogen gaan.